

ПСИХІАТРІЯ В УКРАЇНІ: ПОСТВОЄННІ РЕАЛІЇ

Кобетяк Андрій Романович

ORCID ID: 0000-0001-6899-0571

доктор політичних наук, доцент

доцент кафедри філософії та політології

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Проблематика психічного здоров'я у сучасній Україні набуває виняткової актуальності в контексті масштабних соціальних трансформацій, спричинених військовою агресією Російської Федерації. Воєнні дії, масове переміщення населення, втрата рідних, економічна нестабільність та руйнація соціальних інститутів призвели до глибокої психологічної дезадаптації у значної частини населення. Психічне здоров'я постає не лише як індивідуальна, але й як колективна характеристика суспільної стійкості, що безпосередньо впливає на рівень національної безпеки та соціальної згуртованості. У поствоєнний період забезпечення психологічного благополуччя стає невід'ємною складовою державної політики, системи охорони здоров'я та процесів соціальної реабілітації.

Метою дослідження є науково-аналітичне осмислення сучасного стану психічного здоров'я в Україні в умовах поствоєнної відбудови, виявлення основних тенденцій і викликів, а також визначення перспектив розвитку системи ментального відновлення у післяконфліктному суспільстві.

Психічне здоров'я як стратегічний ресурс національної безпеки. У науковому дискурсі психічне здоров'я розглядається як ключовий індикатор якості життя і сталого розвитку суспільства. Згідно з оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ, 2023), близько 15% українців демонструють симптоми посттравматичних стресових розладів, тривожних або депресивних станів. Воєнна травма має системний характер і поширюється не лише на військових, а й на цивільне населення, включно з внутрішньо переміщеними особами, дітьми, жінками та особами похилого віку. Українські соціологічні дослідження фіксують високі показники емоційного виснаження серед ветеранів – понад 60%, з яких третина має клінічно виражені прояви ПТСР. Така ситуація обумовлює необхідність формування

міждисциплінарної системи психосоціальної допомоги, яка б поєднувала медичний, соціальний, правовий і духовний виміри [1].

Інституційне становлення системи психічного здоров'я в поствоєнній Україні. Після 2022 р. в Україні відбувається інтенсивне реформування державної політики у сфері ментального здоров'я. Центральним елементом виступає Національна програма психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, ініційована під патронатом Першої леді України Олени Зеленської. Вона орієнтована на інтеграцію психологічних послуг у систему первинної медичної допомоги, підготовку фахівців із кризового консультування, а також створення мережі центрів психосоціальної реабілітації. Значну роль відіграють міжнародні організації – UNICEF, WHO, Médecins Sans Frontières, USAID, які забезпечують технічну та методологічну підтримку програм реінтеграції ветеранів, переселенців і родин, постраждалих від війни.

Важливою особливістю сучасного етапу є поступова гуманізація підходів до психічного здоров'я: наголос переноситься з лікування патологій на формування стресостійкості, емоційного інтелекту та розвитку навичок саморегуляції. Відбувається переосмислення парадигми допомоги — від «патологізуючої» до «ресурсно-орієнтованої» моделі.

Соціально-регіональні аспекти та актуальні виклики. Стан психічного здоров'я демонструє суттєві регіональні відмінності. Найвищі показники психологічного виснаження фіксуються серед населення прифронтових, окупованих і деокупованих територій, де доступ до медико-психологічних послуг залишається обмеженим. Водночас у великих містах активно розвиваються кризові центри, навчальні програми для психологів і волонтерів, впроваджуються практики групової терапії та арт-терапії.

До системних проблем належать кадровий дефіцит кваліфікованих психотерапевтів, відсутність єдиних стандартів психосоціальної допомоги, низький рівень міжвідомчої координації та збереження суспільних стереотипів щодо звернення по психологічну допомогу. Ці чинники гальмують ефективність реабілітаційних процесів і потребують узгодження на рівні державної політики та громадянського суспільства.

Наукові перспективи та інноваційні напрями розвитку системи психічного здоров'я. Поствоєнна реабілітація передбачає формування

довготривалої, науково обґрунтованої стратегії психічного відновлення. Перспективними напрямками досліджень є:

- розроблення національних стандартів психологічної допомоги, адаптованих до умов масової травматизації населення;
- моделювання інтегрованої системи психосоціальної підтримки, що об'єднує медичні, освітні та духовні інституції;
- впровадження цифрових технологій у сфері психотерапії (онлайн-консультації, мобільні застосунки для самодопомоги, дистанційні тренінги з управління стресом);
- створення міждисциплінарних наукових платформ для обміну досвідом між психологами, медиками, соціологами та освітянами;
- розвиток освітніх програм із психоедукації для вчителів, військових, соціальних працівників.

У перспективі Україна має потенціал стати лабораторією сучасних підходів до психічного відновлення в умовах післявоєнних трансформацій, інтегруючи міжнародний досвід із власними національними традиціями гуманістичної психології [2, с. 12].

Отже, стан психічного здоров'я українського суспільства в умовах поствоєнної реабілітації є визначальним чинником формування соціальної стійкості та національного відновлення. Війна актуалізувала потребу в системному підході до охорони ментального добробуту, який поєднує державну політику, громадські ініціативи, освітні й духовні практики. Наукові перспективи розвитку галузі полягають у створенні інтегрованої, науково підтвердженої системи психічного здоров'я, що орієнтована на гідність, суб'єктність і потенціал людини. Такий підхід забезпечить не лише лікування наслідків травми, але й формування культури ментального добробуту як основи сталого розвитку українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Всесвітня організація охорони здоров'я. Mental health in emergencies: key facts. Женева : WHO, 2023. URL: : <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-in-emergencies>.
2. Національна програма психічного здоров'я та психосоціальної підтримки під патронатом Першої леді України. Київ: МОЗ України, 2024. 48 с.